

ÇİN HALK CUMHURİYETİNİN EKONOMİK VE SİYASİ GEÇMİŞİNİN BUGÜNKÜ GELİŞİM SÜRECİNDEKİ ROLÜ¹

Mehmet Emin Timurtaş¹

Öz:

Çin Halk Cumhuriyeti 1949 yılında kurulduktan sonra özellikle tarım alanında kendine yeterli bir seviye yakalayabilmek için reformlar yapmıştır. İstenen başarı elde edilemedi bu nedenle 1970'li yıllarda açık kapı politikası uygulayarak tarım ve ekonomi alanında yeniden reformlar yapıldı. Sonuç olarak bu program başarı sağladı ve ülkeyi dünyanın yeni süper gücü haline getirdi. Çin, 1970'li yıllarda kendisiyle aynı amacı taşıyan fakat farklı strateji izleyen ülkelerden daha iyi sonuçlar elde edebilmiştir. Çin'in bu başarıyı elde etmesinde ucuz işgücü, yabancı doğrudan yatırım çekme başarısı, satın alma gücünün artıyor olması, sağlanan teşvikler, konum faktörlerinin etkisi önemlidir.

Planlı ekonomik sistemden serbest piyasa sistemine geçiş, Çin için başarılı fakat kısıtlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Çünkü devletin fiyatlarını kontrol ettiği ve hala serbest piyasaya bırakmadığı mallar vardır. Aynı zamanda siyasi geçişte sağlanamamıştır. Tek parti rejimi varlığını devam ettirmektedir. Bu makale bu yönüyle ÇHC'nin bu dönüşümü gerçekleştirirken neler yaptığını ve nasıl başarı sağladığını, hangi noktalarda eksiklikler yaşadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin Halk Cumhuriyeti, Mao Dönemi, Süper güç.

THE ROLE OF THE ECONOMIC AND POLITICAL HISTORY OF THE PEOPLE'S REPUBLIC IN THE PRESENT DEVELOPMENT PROCESS

Abstract:

Since its founding in 1949, the People's Republic of China has undertaken reforms in order to achieve a self-sufficient level. The desired success could not be achieved. In the 1970s, open door policy was implemented and reforms in the field of agriculture and economy were carried out again. This program succeeded and made the country the new super power of the world. The success of China in achieving this success is due to cheap labor, foreign direct investment attractiveness, increasing purchasing power, incentives provided, and the influence of location factors.

The transition from the planned economic system to the free market system has been successful but limited in China. Because there are commodities for which the state controls the prices. Also the political transition has not been achieved. This article aims to reveal what the PRC has accomplished in this transformation, how it has succeeded, and what points it lacks.

Keywords: People's Republic of China, Mao Period, Superpower.

¹ Mehmet Emin Timurtaş. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Teorisi Doktora. metimurtas@gmail.com

A. GİRİŞ

Dünya nüfusunun yaklaşık 3'te 1'ini kapsayan geçiş deneyimi, 1980'li yılların sonunda Sovyet bloğunun çözülmesini takiben başladı. Geçiş ekonomisi, planlı ekonomik sistemin piyasa odaklı sisteme dönüştürülmesi anlamını taşımaktadır. Ülkeler yaptıkları reformlarla gerek siyasi gerekse de ekonomik atılımlarda bulunarak bu süreci en kısa sürede başarıyla gerçekleştirmeyi amaçlamışlardır. Çin Halk Cumhuriyeti bu geçiş deneyimini yaşayan ülkelerden biridir. Fakat diğer ülkelerin aksine siyasi reformlara mesafeli yaklaşmış ve sosyalist sistemine piyasa odaklı sistemi entegre etmeye çalışmış yani bu ikisini harmanlayarak kendine özgü yeni bir sistem oluşturmuştur. Çin Komünist Partisi önderliğinde gerçekleşen bu değişim zaman içerisinde başarılı olduğunu göstermiştir. Geçiş deneyimi, kapsadığı büyük nüfus nedeniyle dünyanın yakından takip ettiği bir süreç olmuştur. Acaba geçişe konu olan ülkeler zengin ve müreffeh bir yaşam yaşayacak ve istikrarlı bir siyasi süreç başlatabilecekler mi sorusu uzun süre gündemi meşgul etmiştir ki süreç bugün dahi devam etmekte olduğundan bu durum yakından takip edilmektedir. Kimi ülkeler Avrupa'ya yakın olmalarını avantaja çevirip büyük faydalar elde edebilmişlerdir. Kimileri ise geçiş öncesinde sahip oldukları kötü başlangıç koşulları nedeniyle diğer ülkelerin özellikle ÇHC'nin ekonomik göstergeler bakımından oldukça gerisinde kalmışlardır. (Sezen, 2007: 27-56.)

Geçişe konu olan ülkelerin önünde bu geçişi gerçekleştirmek adına iki geçiş stratejisi bulunmaktaydı; bunlardan biri big bang (hızlı) ve diğeri ise aşamalı reform yaklaşımı. Eski Sovyet ülkeleri ağırlıklı olarak büyük özelleştirmelerle geçişe başlamışlardır ki bu ülkeler ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Oysaki ÇHC aynı geçiş deneyimini yaşamasına rağmen daha aşamalı bir yaklaşımı takip ederek nispeten daha pürüzsüz bir yol izlemiştir. (Guoqiang, 2000: 1-2.)

B. ÇİN HALK CUMHURİYETİ

1. Siyasi Süreç: İmparatorluğun Yıkılışı

İmparatorluk egemenliğinin sona ermesinden sonra yaklaşık 40 yıl boyunca sosyoekonomik gelişme ve sosyopolitik uyumsuzluk bir arada gözlemlendi. Batı tarzı bir hükümetin (Çin Cumhuriyeti) kurulması için tahtın yeniden düzenlenmesi yolunda emek harcandı. Güçlü bir merkezi otoritenin olmaması ülkede bölgesel parçalanmaya ve sivil savaflara yol açtı. İmparatorluk yönetimini deviren devrimci hareketteki ana figür olan Sun Yatsen (1866-1925) diğer cumhuriyetçi politik liderlerle beraber parlamenter demokrasiyi kurmaya çalışıyordu. Fakat gücü tekrar ele geçirmek adına dış güçler (özellikle Japonya) ile anlaşan ve gerektiğinde iç savaş, isyan ve suikast girişimlerine başvurabilen imparatorluk yöneticileri ve yarı demokratik gösterişçiler tarafından engellenmekteydi. Bu dönemde ortaya çıkan "4 Mayıs hareketi" bilim ve demokrasi araştırmaları ile ilgilenen ve hem hükümet karşıtı hem de Japon karşıtı söylemlerde bulunan önemli bir sosyal ve siyasi hareket idi. Batılı güçler tarafından

görmezden geliniyordu. Sonunda Guangzhou'daki Güney askeri yönetimden sorumlu olan Sun Yatsen, yardım istemek adına yeni Sovyetler birliğine yönelmiştir. Sovyetler, Sun'ı ve onun ulusal partisi olan Guomintang'a yardımcı olmuşlardır. Sovyet danışmanları, Guomintang'a politik ve askeri eğitim faaliyetleri kurması konusunda önyak olmuşlardır. Bu gelişmelerdeki kilit bir birey, Sun'ın devrim zamanındaki teğmenlerinden biri olan Jiang Jieshidir (1888-1975). Moskova ayrıca 1921'de Şangay'da Mao Zedong(1893-1976) ve diğerleri tarafından yeni kurulan Çin Komünist Partisini de desteklediler. Sovyetler Guomintang ve ÇKP'nin birleşmesini umuyor olsa da herhangi bir tarafın zafer kazanması için hazırlıklıydılar. Guomintang ve ÇKP arasında iktidar mücadelesi başladı. Fakat her iki taraf ayrıca Çin'in birleşmesi için de çaba göstermekteydi.

Sun'ın 1925'te hastalıktan zamansız ölümü Guomintang içinde parçalanmalara yol açtı ve nihayetinde Guomintang ve ÇKP arasında bir cephe meydana geldi. Jiang Jieshi'nin askeri okulu "Kuzey Keşfi"nde yer alacak yeni nesil subayları eğitmekteydi. Daha sonra komünistlerin yanında Çin'in başbakanı olan Zhou Enlai (1898-1976) bu akademide siyasi bir komiserdi. Sun Yatsenin yerine geçen Jiang ilk olarak, Sovyet danışmanları ve komünistlerle ilişkileri kesti. 1927ye kadar kuzeyli savaşçıları yenmek ve Çin'i birleştirmek konusunda başarı sağladı. İkinci Dünya savaşı öncesinde Jiang'ın başkanlığı altında gösterilen ulusal kalkınma nedeniyle 1928-1937 yılları "Nanjing On Yılı" olarak anılır. Kuzey Keşfi, Beiping olarak yeniden isimlendirilen Pekin'in ele geçirilmesiyle sonuçlandı. Sonrasında Nanjing hükümeti Çin'in yegane meşru hükümeti olarak uluslararası kabul gördü.

1927de Guomintang ve ÇKP arasındaki bölünme ile ÇKP, Jiang rejimine karşı silahlı bir mücadele başlattı. 1927de Kızıl ordu kuruldu ve bir dizi ayaklanma ve iç siyasi mücadelelerden sonra ÇKP, Çin'in güneyinde Jiangxi eyaletinde Mao'nun başkanlığında Çin Sovyet Cumhuriyetinin kuruluşunu ilan etti. Jiang'ın orduları tarafından gerçekleştirilen bir dizi kanlı ölümden sonra Kızıl ordu ve ÇKP Jiangxi'den ayrılmak zorunda kaldı. 1934-1935 yılları arasındaki 12500 metrelik "Uzun Yürüyüş"leri ile kuzeydeki Shaanxi eyaletindeki yeni bir mevkiye doğru hareket ettiler. Bu uzun yürüyüş Chiang Kai-shek'in beşinci yok etme kampanyasının bir sonucuydu çünkü ÇKP Ekim 1934te bu kampanya nedeniyle yok olma noktasına gelmişti. Kaynaklara göre bu olaylarda yaklaşık 1 milyon insan öldürüldü ya da açlıktan ölmelerine neden olundu. Fakat 15 yıl sonrasında Çinli komünistler, Çin'in liderleri konumuna geldiler. Yürüyüş sırasında Mao, ÇKP'deki yerini sağlamlaştırdı ve 1976'daki ölümüne kadar pozisyonunu korudu. (Duell, 1988: 1-2.)

2. Çin-Japonya Savaşı

Çoğu insan Amerika Birleşik Devletleri cephesinden ikinci dünya savaşını düşünmekte ve Hiroşima ve Nagazaki'nin bombalanması olayını hatırlamaktadır. Ama genellikle savaş sırasında Asya cephesinde yaşananlarla ilgili olaylar pek

bilinmemektedir. Oysaki 2. Dünya Savaşı Avrupa'da 1939, ABD'de 1941te başlamasına rağmen Asya'nın Pasifik Savaşı 1931'e dayanmaktadır. Japonya'nın temel düşüncesi bu savaşlar sırasında "Hepsini öldürün, hepsini yakın" olmuştur. Çinli erkekler üzerinde süngü alıştırılmaları yapılmıştır. Binlerce insanın katledildiği ve 20,000 ile 80,000 kadının tecavüze uğradığı bu olaylarda babalar kızları ile oğullar anneleri ile zorla ilişkiye sokulmuş ve diğer aile üyelerine de bu olaylar zorla izlettirilmiştir. (Chang, 1998: 400)

En kötü olayların Nanjin'de yaşandığı bu dönemde Japonya, 1931de Manchuriayı işgal etti ve 1932de Manchukuo kukla hükümetini kurdular. Jiang Jieshi'nin yerel askeri güç tarafından esir alındığı 1936 Xi'an olayı Çin'in Japonya'ya karşı direnişine ivme kazandırmıştır. Bununla birlikte 7 Temmuz 1937de Beiping'in dışındaki Çin ve Japon askerleri arasındaki atışma geniş çaplı savaşın başlangıcı oldu. Japonya Kuzey Çin'i tam anlamıyla istila etmeyi amaçlıyordu bu amaçla Pekin şehrine bir saldırı gerçekleştirme bahanesi olarak Pekin'in güneyindeki Marco Polo köprüsünde bir askerin ortadan kaybolduğunu ileri sürdü. Yetersiz donanımlı Çin ordusu zayıf bir müdafaa gösterebildi ve Japonya kolaylıkla Şangay'ın güneyine doğru ilerledi. 3 ay süren acımasız ve çok kayıplar yaşandığı bir savaştan sonra Japon ordusu Şangay'ı işgal etti ve Çin'in başkenti olan Nanjing'e doğru ilerledi. 13 Aralık 1937de yaklaşık 100,000 askeriyle Japonya Nanjing'e girdi. Zayıf bir savunmayla karşılaştı çünkü Çin'li askerlerin çoğu şehri tahliye etmekteydi. Yaklaşık 1 milyon nüfusu olan şehrin yaklaşık yarısı Japonya şehre girmeden önce göç etmişti. Tokyo'nun Guomintang hükümetini yok etme kararlılığının vahşetini, Aralık 1937 ve Ocak 1938'de altı haftalık bir süre boyunca Japon ordusunun Nanjing ve çevresinde gerçekleştirdiği büyük zulümler yansıtmaktadır. Japon ordusu Nanjing'e girdikten sonraki yedi hafta içinde, binlerce silahsız Çinli askerinde içlerinde olduğu yaklaşık 350,000 insan süngüler, silahlar, makineli silahlar ve el bombalarıyla sistematik bir biçimde katledildiler. Tarihte Nanjing katliamı olarak bilinen bu olaylarda tecavüz, yağma, kundaklama ve kitlesel infazlar meydana geldi. (Li ve diğ. 2010: 1-74)

Bu yaşanan korkunç günlerden sadece birinde 57.418 Çinli savaş tutsağı ve sivilin öldürüldüğü rapor edildi. Japon kaynaklar Nanjing Katliamı süresince toplam 142.000 ölümün gerçekleştiğini söylemesine karşılık Çin kaynakları, yaklaşık 340.000 ölümün yaşandığını ve çıkan olaylarda 20.000 kadının tecavüze uğradığını belirtmektedirler. Japonya, savaş girişimlerini Pasifik, Güneydoğu ve Güney Asya'ya doğru genişletmiştir. 1941'de de Amerika Birleşik Devletleri savaşa dahil olmuştur. Müttefiklerin yardımı ile Çin askeri güçleri Guomintang ve ÇKP, Japonya'yı yenmeyi başarmıştır. Guomintang ile ÇKP arasındaki iç savaş ise 1946'da yeniden patlak verdi. Savaşta Guomintang güçleri yenilmiş ve 1949'da birkaç yabancı adaya ve Tayvan'a doğru kaçmak zorunda kalmışlardır. Mao ve diğer ÇKP liderleri de Beiping'deki başkenti yeniden kurdular ve ismini de Pekin olarak yeniden adlandırdılar. (Country Profile: China, 2006: 4.)

1949'da anakaranın komünistler tarafından devralınması sonrası yeni bir toplum inşa etme çalışmaları başladı. ÇKP tarafından şekillendirilen ve yönlendirilen bu girişimde, sınıf mücadeleleri ve işçi politikalarıyla dolu Marksist-Leninist bir modelden ilham alındı. Çin Halk Cumhuriyeti 1 Ekim 1949'da zorlukla kurulabildi. "Sosyalizme Geçiş" in bir parçası olarak tarım reformu altında "sınıf mücadeleleri" teşvik edildi ve "Devletin Düşmanları"na karşı siyasi bir harekete başlandı.

3. Planlı Dönem: Mao Zedong

Çin, Mao Zedong öncülüğünde 1953 yılında o dönem dünyada popüler olan planlı ekonomiye yoğunlaşmış ve ilk 5 yıllık kalkınma planını yürürlüğe sokmuştur. Genel olarak sanayileşmeye ağırlık verilen bu planda Sovyetler birliğinden mimari, spor, eğitim, bilimsel araştırma konularında da önemli yardımlar elde edilmiştir. 1950li yıllar sırasında Çin toplumunun görünümü Sovyet Birliğinin büyük etkilerini yansıtmaktaydı. Sovyet tipi Büyük İtiş Stratejisi ve Kumanda ekonomisi ülkeye uyarlanmış aynı zamanda Sovyet endüstriyel teknolojisi ve yönetsel tasarımı ülkeye kazandırılmıştır. İki yıl gibi kısa bir süre içinde 6000 Sovyet danışmanı ülkeyi ziyaret etmiş ve maddi manevi birçok destekte bulunmuştur. 1953 ve 1956 yıllarında bu hızlı değişimin iki büyük meyvesi elde edilmiştir. İlk kazanım, 1953 yılında Sovyet modeli ile ülke boyunca yatırım planlamasının başlatılmasıyla yatırımların hızla artması olmuştur. 1956 yılındaki ikinci kazanım ise nüfusun tarım birliklerine katılımı konusunda yaşanmıştır. Çiftçiler üretici birlikleri haline geldiler ki bu aşağıda değinileceği üzere ülke ekonomisinin gelişimine büyük katkılar sağlamıştır. (Naughton, 2007: 66)

Mao Zedong 1957 yılında Yüz Çiçek kampanyası ile aydın kesimin feodalizmden komünizme geçiş konusunda görüşlerini ve yardımlarını almayı umuyordu. Fakat 1950li yıllarda Çin Komünist partisinin politikaları, komünist olmayan entelektüeller tarafından eleştirilmekteydi. Eleştiriler yavaş ilerliyordu fakat diğer parti liderleri Mao'nun bu politika yaklaşımlarını sürekli dile getirdiler. Sonrasında bir miktar açık görüşlü olunup eleştiri seviyesinin artmasına izin verilse de bu durum uzun sürmedi. Mao Zedong eleştirilerin ileri gittiğini belirtip bu durumu noktaladı ve yüzlerce kişi hapse atıldı ve bir kısmı da işsiz kaldı. (Sampaolo, 2016)

1958 yılında İkinci beş Yıllık Kalkınma Planı yürürlüğe kondu ve feodalizmden komünizme hızlı bir geçiş yapılması amaçlandı. Bu nedenle Çin'de yaklaşık 24000 komün oluşturuldu ve bunların hem tarım hem de çelik-demir üretimiyle ilgilenmeleri istendi. Bu sayede sanayinin hızlı bir şekilde geliştirilmesi ve ülkenin refah seviyesinin yükseltilmesi amaçlanıyordu. Beklenen gelişmeler elde edilememiş hatta kuraklık nedeniyle 1959-1962 yılı ülke için çok kötü bir dönem olarak geçmiştir. Ülkede hasat miktarı azalmış ve stoklar tükenmeye yüz tutmuştur. Yerel gıda sıkıntısı 1960ta bölgesel bir soruna dönüşmüş ve Çin büyük bir geçim krizinin ortasında kalmıştır. Bu dönemde yaşanan kötü hava gıda krizini şiddetlendirmiş olsa da tek neden olarak

gösterilemez. Dış etkenlerin yanı sıra 1960'lı yıllarda bu durumun daha da şiddetlenmesinde Mao Zedong'dan başlayarak Çin liderlerinin kasıtlı körlüğü olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yaklaşık 25-30 milyon arasında insan büyük Çin kıtlığı nedeniyle açlıktan ölmüştür. 1962 yılı boyunca kıtlığın etkisi giderek azalmıştır. Mao yönetimi bu olaylar nedeniyle güç kaybetmiştir. Sonrasında daha ılımlı politikalar izlenmeye başlanmıştır.

1966 ile Mao'nun öldüğü yıl olan 1976 arasındaki 10 yıllık dönem "Kültür devrimi Çağı" olarak anılmaktadır. 1966 yılında Mao'nun başlattığı Kültür Devrimi, gençler aracılığıyla devrimci ruhun yeniden canlandırılması ve bürokratik eğilimlerin temizlenmesine yönelikti. Kızıl Muhafızlar olarak bir araya gelen gençler Mao dışındaki Komünist parti liderlerini devirmişlerdir. Deng Xiaoping dâhil olmak üzere Çin'in komünist liderleri, aniden eleştiri, işten atılma gibi olaylara maruz kalmış ve bazen de daha kötüsü, öğrenci çetelerinin ve "devrimci işçilerin" elinde kalmışlardır. Bu sırada uygulanmaya başlanan üçüncü beş yıllık kalkınma planı daha çok ülkenin askeri gücünü geliştirmeyi ve ülkeyi tarım konusunda kendine yeterli hale getirecek hamleleri içermektedir. (Naughton, 2007: 69-75) Nitekim 1967 ve 1968 yıllarında sırasıyla %5.7 ve %4.1 oranında küçülen ekonomi takip eden yıllarda sırasıyla %16,9 ve %19.4 oranında büyüme sağlamıştır. 1971 ve 1980 yılları arasında dördüncü ve beşinci beş yıllık kalkınma planları uygulanmıştır. 1978 yılı ile ülkede tarım ve ekonomi alanında reformlar uygulanmaya devam edilmiştir. (Çalık, 2011: 188-193)

Bu süre zarfında, Çin 1959 yılında Sovyetler Birliği ile ilişkilerini kesmiş, 1962'de Hindistan ile sınır savaşı yürütmüş ve 1969 yılında Sovyet birlikleri ile çatışmalara başlamıştır. Mao, 1969'da Halkın Kurtuluş Ordusu komutanı olan Lin Biao'yu (1908-71) mirasçısı olarak atamış ancak 1971'de Lin, Moğolistan'da uçak kazası sonucu ölmüştür. 1976'daki Mao'nun ölümü partideki aşırı etkiyi sona erdirmiş ve Deng Xiaoping ve taraftarlarının öncülüğünde Çin, pragmatik bir ekonomik reform dönemine başlayıp, kendini dış dünyaya açmıştır.

4. Mao Sonrası Dönem

Reform faaliyetleri 1978 yılında ciddiyetle başladı. Reformlar Çin'i dünyanın en büyük ekonomileri ve ticaret ortaklarından biri yaparken aynı zamanda gelişmekte olan bölgesel askeri güç haline de getirmiştir. Dört Yenileştirme girişimi (tarım, sanayi, bilim ve teknoloji ve ulusal savunma) parti, devlet ve toplum içinde en önemli gündem konusu haline geldi. Çin halkının refahı, özellikle kıyı bölgelerinde ve dünya pazarı için üretim yapan kentsel alanlarda önemli ölçüde arttı. Yine de, "beşinci modernleşme" olarak adlandırılan siyaset, sonraki kuşaklar için çok yavaş ilerledi. Çin'in başlangıç aşamasında olan demokrasi hareketi, Çin'in ekonomik reformlarının başlatıldığı 1978-79 yıllarında bastırılmıştır. Deng, Çin'in denetimini sağlamlaştırdığı 1980'lerin ortasında, siyasi reform çağrısı tekrar ön plana çıktı. Fakat reform yanlısı liderler yetkili makamlara getirilerek bu durum bastırılmıştır. Örneğin Zhao Ziyang

(1919-2005) başkan ve Hu Yaobang (1915-89) ÇKP genel sekreteri olarak seçildiler. Deng, "tahtın arkasındaki güç" olmanın tadını çıkararak, hiçbir zaman üst sıralarda yer almadı. Bununla birlikte demokrasi hareketi 1989 Tiananmen olayında ordu tarafından şiddetle bastırıldı. (Louie, 2008: 19) Deng emekli olduğu zaman yeni nesil teknokratlar Çin'i yönetmiş ve modernleştirmeye çalışmışlardır. Ülkede siyasi ilerleme yavaş yavaş gerçekleşmiştir. Her kademedeki politikacılara ve hükümet görevlilerine dönem sınırları getirilmiştir. Yirmi birinci yüzyılın başlamasıyla birlikte yeni nesil liderler ortaya çıkmış ve aşamalı olarak birbirleriyle yer değiştirmişlerdir. Fakat ülkede tek parti rejimi devam etmektedir. 1949da Çin Komünist partisi öncülüğünde kurulan Çin Halk Cumhuriyeti'nde tek parti olarak ÇKP faaliyet göstermektedir. (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2017)

Onbinlerce Çinli öğrenci yurtdışına okumak için gitmiş ve birçoğu Çin'in modernleşmesine katkıda bulunmak üzere geri dönmüştür. Bunlardan bazıları yeni "Çin karakteristikli sosyalist ekonomi"de milyonerler haline gelmişlerdir. Giderek süper güç statüsüne yaklaşan Çin için bir örnek, Ekim 2003'te 22 saatlik bir yolculuğa çıkan ilk "taikonaut" un uzaya fırlatılmış olması gösterilebilir. İkinci uzay deneyimi Ekim 2003te iki "taikonaut" ile gerçekleştirilmiş ve 115 saatlik bir uçuş gerçekleştirilmiştir. (Country Profile: China, 2006: 5-6.)

C. REFORM DÖNEMİ ve SONUÇLARI

1. Tarım Reformu

Çin kırsal sanayi üretimi, 1950de başladı. 1978den önceki yıllarda Çin hükümeti kırsal reform politikalarını benimsediğinde kırsal endüstri sadece sınırlı bir gelişim sağlamıştı. 1978den bu yana Çin kırsal piyasa serbestleştirmeleri ve tarım üretiminde hanehalkı sorumluluk sistemini uygulayarak kırsal reformlar gerçekleştirmektedir. Bu durum kırsal endüstrinin gelişmesine büyük fırsatlar kazandırmıştır. Bu reformlar ile ilk olarak çiftçiler, kendi kararlarını alma hakkı kazandılar. Bu da tarımsal üretimin ötesinde iş faaliyetleri yürütmelerini sağladı. İkincisi, kırsal reformlar tarım üretiminin ve tarım dışı işletmeler için temel oluşturacak çiftçi gelirlerinin gelişmesini hızlandırmıştır. Üçüncüsü kırsal reformlar tarımsal üretkenliği büyük ölçüde arttırmış ve çok sayıda kırsal emek gücünün tarımsal üretimden diğer sektörlere yönelmelerine olanak sağlamıştır.

Çiftçileri, göç ederek şehirlerde kalıcı iş bulmaları konusunda engelleyen birçok kısıtlama bulunmaktaydı. Bunun neticesinde kırsal endüstri, çiftçilerin gelirlerini arttırmaları ve kaynaklarını daha iyi kullanmaları adına en iyi seçenek oldu. Nitekim 1978 yılı Çin kırsal endüstrisinin hızlı ve sürdürülebilir bir gelişim göstermesi adına dönüm noktası oldu. Kırsal endüstrinin doğası ve makroekonomik durum nedeniyle kırsal endüstri gelişimi birkaç döneme bölünebilir. Kaynak: (Zuo, 2009: 2-3).

Aşağıdaki Tablo 1, Çin'deki TVE'lerin gelişimi hakkında sayısal veriler içermektedir.

Tablo 1: Çin’de TVE’nin Büyümesi (Kasaba-Köylü İşletmeleri)

Yıl	TVE Sayısı (Milyon)	TVE çalışanları (Milyon)	TVE'nin GSYİH (Milyar Yuan)
1978	1,52	28,26	13,3
1979	1,48	29,09	14,8
1980	1,42	29,99	17,7
1981	1,33	29,69	19,6
1982	1,34	31,13	23
1983	6,06	32,35	27,4
1984	12,25	52,08	46,3
1985	12,25	69,79	73,6
1986	15,15	79,37	95,6
1987	17,5	88,05	128,6
1988	18,88	95,45	175,4
1989	18,68	93,66	247,2
1990	18,5	92,64	536,5
1991	19,07	96,09	655
1992	20,79	150,81	928,4
1993	23,21	112,78	783,4
1994	24,95	120,17	1150
1995	22,03	128,61	1459,5
1996	23,36	135,08	1765,9
1997	20,15	130,5	2074

Kaynak: (Zuo, 2009: 2-3).

Çin 1970’lerde tarım reformlarına başlayarak devlet dışı bir sektör oluşturmaya başladı. Önemsiz derecedeki devlet yatırımları ile çıktı, üretim ve gelirden yüksek artışları elde etmeyi amaçlayan önlemler uygulandı. 1978de kırsal reformun başlamasıyla birlikte Çin, iki yıl içinde gıda üretiminde kendine yeterli hale geldi. Çiftçilerin gelirlerini ikiye katlayan kırsal reformların politik getirisi de oldu çünkü bu kazanımlar 800 milyon kişiye yarar sağladı. Reform yüksek oranda devlet katılımını ve devlet yatırımlarını gerektiren maliyetli ve karışık uygulamaların ele alınmasıyla uygulanmadı. Çiftçilerin kar elde etmesiyle ilgili bu olayda, üreticilerin verimlilik artışı için emeğe, araziye ve sermayeye erişim olanaklarının mümkün kılındığı bir yeni ekonomiye ihtiyaç duyulmaktaydı. En önemli reform önlemlerinden birinde Çin, çiftçi toplulukları ya da mahalli idareleri ilgilendiren bir olayda hane halkı temelli bir tarım sistemi lehine karar aldı. Bir zamanlar mahalli idarelerin sahip olduğu varlıklar, yeni hane halkı tabanlı işletmelere, çiftçilere düşük fiyatla satıldı. Bireysel hane halklarına dağıtılan birlik toprakları hanehalkı topraklarına ya da aile parsellerine dönüştürüldü. Bu şekilde çiftçilere arazi kiralanmış şekilde verildi. Devlete borçlu olunan üretim kotası karşılandığı sürece de üretim ve satışta yüksek derecede özerklik ve esneklik verildi. "Sözleşmeli sorumluluk sistemi" altında hanehalkı birimleri tarafından organize edilen çiftçiler, belirli bir üretim miktarını devletin belirlemiş olduğu fiyatta satmak üzere devletle anlaştılar. Belirlenen kotanın üzerinde elde edilecek herhangi bir arz fazlası ise serbest piyasa fiyatından satılabilecekti. Merkezi plana paralel piyasa

marjının uygulanmasıyla ve "çift parça fiyat sisteminin" kurulmasıyla brüt tarımsal üretim şaşırı biçimde 10 yıl içinde %138 arttı.

Üretim çıktısındaki bu aşırı artış ve harcanabilir gelirin %23ünü oluşturduğu tahmin edilen aşırı yüksek hanehalkı birikim oranı ortalaması çiftçilerin nakit rezervlerini arttırabilmelerine olanak sağladı. Bunlar yeni işletmelerin devlet kredilerine gerek kalmadan finanse edilmelerini sağladı. Aslında piyasa ekonomisine girdiklerinde çiftçilere çok sıkı bütçe kısıtlamaları getirildi. Dahası yeni bağımsız çiftçiler, çiftlik yatırımlarını finanse edecek yeterli sermayeye sahip olmadıklarını görüp, nakit rezervleri oluşturmaya başladılar. 1978'den 1996'ya kadar, Çin ekonomisi yıllık ortalama %9,9 oranında büyümüş ve halkın yaşam standartlarında artış meydana gelmiştir.

2. Ekonomik reformlar

Çin ayrıca ekonomik kurumlar ile ilgili reformlarda da büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Ekonomik serbestleştirme ve piyasalaştırma sayesinde çoğu yeni devlet dışı firmalar (birlik işletmeleri, özel işletmeler, kasaba-köy işletmeleri(TVE), yabancı sermaye ile finanse edilen işletmeler de dâhil) devlet sahipliğindeki firmalar ile rekabet etmek için piyasaya girdiler. Bu durum Çin'i devletin yoğunlaştığı bir ekonomiden devletin yoğunlaşmadığı bir ekonomiye dönüştürmüştür. Gayri Safi Milli Hasıla içindeki devlet sahipliğindeki sektörün payı sert bir şekilde azalmıştır. 1978de GSMH'nın yaklaşık %80ini üreten devlete ait sektör 1997nin sonuna gelmeden yaklaşık %30lara kadar inmiştir. Yıllık ortalama %20lik büyüme oranıyla devlet dışı sektör, Çin'deki hızlı ekonomik büyümenin arkasında yer alan temel itici güç olmuştur. (Guoqiang, 2000: 2.)

1978 yılında mutlak yoksulluk sınırında bulunan yaklaşık 250 milyon kırsal kesim nüfusu yapılan kırsal reformlar sayesinde 1998 yılında 42 milyona kadar azaltılabildiği görülmüştür. Kırsal kesim reformlarında sağlanan başarı kentsel reformların da uygulanmasını hızlandırmıştır. Bazı işletmelere üretim planlama ve pazarlama konusunda özerklik verilirken kamu iktisadi teşebbüslerinden de birbirleriyle iş yapmaları istenmiştir. Endüstri reformlarında istenen başarı sağlanamadı. Fakat küçük ölçekli binlerce KİT özelleştirildi ve bu sayede özel sektörün gelişimi sağlandı. Aşamalı olarak başlanan serbest fiyat politikası başarı sağlamış ve fiyatların %94,7si piyasa tarafından belirlenir olmuştur. Devlet sadece içme suyu, elektrik, doğalgaz, ilaç, ulaşım ve telekomünikasyon gibi hizmetlerde fiyat kontrollerine devam etmektedir.

Mao sonrası izlenen açık kapı politikası ile Hong Kong ve Tayvan'a yakın 4 serbest ticaret bölgesi oluşturularak dünyayla eklemleme düşüncesi test edilmiş oldu. Başarı sağlanınca bu serbest bölgeler yaygınlaştırılarak ülkede yaklaşık 1800 serbest bölge sayısına ulaşılmıştır. İhracat seviyesini arttırmayı amaçlayan Çin, ucuz işgücü ve teşvikler sayesinde yatırımcıları ülkesine çekebilmiştir. Ülkenin ihracatını arttırmaya yönelik düşüncelerine güzel bir temel oluşturan bu durum önemli bir nüfusa da iş olanağı sağlamaktadır. Devlet telekomünikasyon, enerji, petrokimya, otomotiv ve

beyaz eşya sektörlerine yönelmiş ve buraya sermaye sağlamak amaçlı Şangay'da yeni bir serbest ticaret bölgesi oluşturmuştur. Bu şekilde bölgede 12000 yarı veya tam yabancı sahipliğinde şirket faaliyet göstermeye başlamış ve Şangay ekonomisinin yıllık %14 seviyesinde büyüme sağlamasına katkıda bulunmuştur. Açık kapı politikasını sürdüren Çin 2001 yılında DTÖ'ye üye olmuş, yeni yasalar oluşturmaya devam etmiş ve gümrük vergilerini önemli miktarda azaltarak iş hacminin artmasını sağlamıştır. Özel sektörün girmesinin yasak olduğu kamu hizmetleri, finansal hizmetler ve altyapı alanlarında düzenlemelere gidilerek bu yasaklar kaldırılmıştır. (Öz, 2006: 8-10)

3. Tasarruf ve Yatırım

Tarım sektöründeki reformlar sayesinde elde edilen sermaye fazlalığı, Kasabalı köylü işletmelerinin (TVE) ortaya çıkması ve yaygınlaşmasına zemin hazırladı. Çin'de kırsal ailelerin bu zenginlik birikimi, tarım dışı sanayi üretimine ve kırsal ve kenar mahallelerde pazarların ortaya çıkmasına yol açtı. Hükümet 1979da endüstri üzerindeki tekeli duruşu gevşek hale getirip, ekonominin tüketici malları imalatına mütevazı bir geçişe izin verdi. Bu şekilde firmalar çeşitli piyasa odaklı mülkiyetlerle hücreleri doldurmak için hızlı davranmaya çalıştılar. Devlet dışı sektörde yeni ortaya çıkan firmalar arasında TVE'ler en dikkat çekici büyüme ve üretim oranlarını sergilemektedirler. 1981 ve 1990 arasında örneğin ihracat yılda ortalama % 66 oranında büyürken TVE üretimi %29 oranında büyümekteydi. TVE sektörü Çin ekonomisinde %33 kömür, %49 konserve ürünleri ve %50 elektrik fanları üreterek ikinci büyük sektör oldu. Kırsal sektör içinde TVE, kırsal endüstriyel üretimin 4te 3ünü veya ulusal toplamın 4te 1inden fazlasını oluşturmaktadır. Çin'deki ekonomik büyümenin öncelikle devlet dışı sektörden geldiği açıktır. 1978'de ulusal sanayi üretiminin %78'i devlete ait firmalardan elde edilmiştir; 1993 yılına gelindiğinde devlet teşebbüsleri bu üretimin yalnızca %43'ünü oluştururken devlet dışı firmalar %57'yi oluşturmaktaydılar. 1978-1993 yılları arasında devlet sektöründeki istihdamın payı kentsel alanlarda % 75ten %60ın da altına, kırsal kesimde ise %60dan %30lara kadar inmiştir. Ekonomik açıdan dinamik bir devlet dışı sektör ve daraltılan bir devlet sektörü meydana getiren Çin, dış ticarete beklenmedik bir artışın yanı sıra yıllık ortalama %10 gibi bir büyümede elde etmiştir. 1978'de GSMH'nın %5i olan ihracat, 1991de %20'ye kadar yükselmiştir. (Cao, 2001: 29-30)

Çin 1980ler ve 1990larda elde ettiği hızlı büyüme ile dünyayı şaşırtmıştır. 1978den 1998e kadar yıllık ortalama GSMH büyüme oranı %9,5tu ve bu oran Çin'i dünyadaki en hızlı büyüyen ülke yapıyordu. Çin, nispeten pürüzsüz ve istikrarlı bir geçiş sağlayabildi. Hızlı özelleştirmeler yapan ülkelere göre enflasyon oranı çok düşük seviyelerde kaldı. Büyük özelleştirmeleri hızla yapan ülkeler, üretimde önemli düşüşler ve ekonomilerinde yüksek enflasyon yaşamaktaydılar. Çin ve Vietnam gibi

hızlı ve büyük özelleştirmelerden uzak duran ülkeler ise geçiş sırasında hızlı büyüme oranları ve çok daha düşük enflasyon oranlarını elde ettiler. (Guoqiang, 2000: 1-2.)

Aşağıda yer alan Tablo 2’de geçiş sürecinde yer alan bazı ülkelerin 1971-1995 yılları arasında gösterdikleri GSYİH büyümesi gösterilmektedir. Tablo 3’te ise yine aynı ülkelerin 1990-1995 yılları arasındaki yıllık ortalama enflasyon oranları bulunmaktadır.

Tablo 2: Bazı Geçiş Ülkelerindeki GSYİH Büyümesi (Yüzdeler)

Ülkeler	1971-80 (Yıllık ort.)	1981-89 (Yıllık Ort.)	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1990-95 (Toplam)
Çin	5,5	11,1	3,9	8	13,6	13,4	11,8	10,2	78,1
Vietnam	-	4,4	4,5	6	8,6	8,1	8,6	9,5	54,6
Moğolistan	-	5,7	-2	-9,9	-7,6	-1,3	3,3	6,3	-11,6
Rusya	6,5	3	-3,6	-5	-14,5	-8,7	-12,6	-4	-40
Gürcistan	6,8	1,2	-14,8	-20,1	-40,3	-31,6	-28,2	-5	-81
Tajikistan	4,9	3,3	-2,4	-8,7	-30	-27,6	-15	-12	-66,2
Ukrayna	-	-	-3,8	-12	-12,5	-7,2	-24,3	-12	-54,2
Litvanya	4,6	1,8	-3,3	-13,1	-39,3	-16,2	2	3	-55,1
Bulgaristan	-	4,9	-9,1	-11,7	-6	-4,2	0	3	-25,6
Çek Cum.	-	1,8	-1,2	-14,2	-6,4	-0,5	2,6	5	-14,9
Macaristan	4,6	1,8	-2,5	-7,7	-4,3	-2,3	2,5	2	-12
Polonya	-	2,6	-11,6	-7	2,6	3,8	5,5	7	-1,2
Romanya	7,6	1	-5,6	-12,9	-13,8	1,3	2,4	7	-21,3

Kaynak: Guoqiang, 2000: 7

Tablo 2’de 1971-80 dönemi arasında Çin’in yıllık % 5,5 Rusya’nın ise %6,5 gibi bir GSYİH büyümesi elde ettiği görülmektedir. Bu dönemde en dikkat çekici büyüme %7,6 ile Romanya’nın olurken en düşük GSYİH büyüme oranı %4,6 ile Litvanya ve Macaristan’a aittir. Sonraki 10 yıl içinde yani 1981-1989 yılları arasında Romanya’da dâhil neredeyse bütün ülkeler GSYİH büyümelerinde önemli düşüşler yaşamışken Çin sahip olduğu büyüme oranını ikiye katlamıştır. Çin 1990 ve 1991 yılları haricinde hep iki haneli büyüme oranları yakalayabilmiştir. Rusya ise 1990 yılından başlayarak 1995’e kadar sürekli daha kötüye gitmiş ve eksi %14,5leri dahi görmüştür. Tablo da Çin ve Vietnam dışında kalan ülkeler 1990 sonrasında büyüme oranlarında genellikle eksi (-) seviyelerde kalmış ve toparlanmakta çok zorlanmışlardır. Polonya 1992 sonrasında nispeten daha iyi büyüme oranlarına ulaşabilmiştir.

Tablo 3: Bazı Geçiş Ekonomilerindeki Yıllık Ortalama Enflasyon Oranı (Yüzdeler)

Ülkeler	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Çin	1,6	3	5,4	13	21,7	17
Vietnam	67,5	67,6	17,5	5,2	8	17
Moğolistan	0	208,6	321	183,5	145	75
Rusya	5,6	92,7	1,353.0	896.0	303	190
Gürcistan	3,3	78,5	913.0	3,126.0	18,000.0	160
Tajikistan	4	111,6	1,157.0	2,195.0	452	635
Ukrayna	4	91,2	1,210.0	4,735.0	842	375
Litvanya	8,4	224,7	1,020.3	390.2	72	35
Bulgaristan	22	333,5	82	72,8	89	62
Çek Cum.	10,8	56,7	11,1	20,8	10,2	9,1
Macaristan	29	34,2	22,9	22,5	19	28,2
Polonya	586	70,3	43	35,3	32,2	27,8
Romanya	5,1	174,5	210,9	256	131	32,3

Kaynak: Guoqiang, 2000: 7

Tablo 3'te yer alan verilere göre 1990-1995 yılları arasında Çin'de yıllık ortalama enflasyon oranları neredeyse sürekli artış göstermiştir. Geçişin ilk yıllarında %1,6 seviyesinde olan enflasyon 1994 yılında %21,7'ye yükseldikten sonra 1995 yılında %17'ye düşürülebilmektedir. Enflasyon oranı ile mücadele de en başarılı ülkelerden biri Polonya olmuştur. Polonya geçişin başında %586 ile çok yüksek olan yıllık ortalama enflasyon oranını sonraki yıllarda kontrol altına almayı başarabilmiş ve 1995 yılında %27,8'e düşürebilmiştir. Rusya'da ise 1990-1995 yılları arasında enflasyonu kontrol altına almak kolay olmamıştır.

4. Genel Görünüm

Çin çeşitli pazar destekçisi kurumların inşa edilmesinde ve ekonominin serbestleştirilmesinde dikkat çekici bir gelişme göstermiştir. İnsanlar şimdilerde ekonomik faaliyetlerde çok daha fazla özgürlüğe sahip durumdadırlar. Çoğu ürünün fiyatı serbest durumdadır ve piyasa güçleri tarafından belirlenmektedir. Emek piyasası, finansal kurumlar, yasal sistem ve sosyal güvenlik sistemi uygulamaları başlatılmış ve hızlı bir biçimde geliştirilmektedir. Serbestleştirme ve piyasalaştırma reformları geçiş sürecini hızlandırmaktadır. Tüm bu başarılar Çin'in Pazar ekonomisine geçişi için şimdiye kadar hem hızlı ekonomik büyüme hem de pürüzsüz kurumsal geçiş açısından oldukça başarılı olduğunu göstermektedir. (Guoqiang, 2000: 2.)

Ülkede gerçekleştirilen diğer reformlara bakıldığında; 1990 yılında bankacılık sisteminde düzenlemeler yapıldığı söylenebilir. Çin Halk Bankası 1995 yılında devletin modern Merkez Bankası konumuna getirilmiş ve 2003 yılında Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu oluşturulmuştur. Zaman içerisinde tarım, sanayi,

ticaret ve inşaatla ilgili yatırım bankaları ve diğer ticari işlemleri (mevduat kabul edip kredi vermek) gerçekleştirecek bankalarda faaliyet göstermeye başlamıştır. 1993 yılında Merkezi planlama kaldırılmıştır. Diğer taraftan 1995 yılında devletin mali gelirlerini arttırabilmek adına vergi reformu yapılarak vergi tabanı genişletilmiştir. Katma değer vergisi, gümrük vergisi, dolaylı vergiler ve dolaysız vergiler şeklinde çeşitlilik kazandırılmıştır. 1990 sonrası gerçekleştirilen reformlar sanayi ve kent gelişimine yönelikti bu nedenle tarım kesimi ihmal edilmiş, kırsaldan kente göç başlamıştır. Bu dönemde başlayan reform rüzgârı hala etkisini sürdürmektedir. Gündem de olan konular tek çocuk politikası, yolsuzlukla mücadele, sosyal sigorta politikaları ve çevre kirliliğidir. Ayrıca ulaşım, finans, ileri teknoloji sanayisi, sağlık, telekomünikasyon, eğitim gibi alanlarda da özel sektörün payının arttırılması amaçlanmaktadır. (Saracoğlu, 2017: 20-26)

5. Dış Ticaret

Çin'in DTÖ'ye üye olması ekonomisinin gelişimini ve büyümesini önemli ölçüde etkilemiştir. Fakat bunun dışında zaten gelişmekte olan bir ticaret hacmine sahipti. Çin parası Yuanın ABD doları ile uluslar arası piyasalarda aşağıya doğru düşmesi ile beraber ticaret hacmi artmıştır. Fakat daha önemli etkenler sağlanan teşvikler ve Çin'deki ucuz işgücü sayesinde maliyetlerin oldukça düşüyor olmasıdır. Teknoloji transferleri sayesinde ürünlerin maliyetleri ve kaliteleri artmış, bu sayede Çin diğer ülkelere göre bu noktada önemli rekabet avantajı sağlamıştır. Ayrıca Asya pazarına yakın olmak batıyla eklemleme sürecinin daha hızlı gerçekleşmesine katkıda bulunmuştur. 2000-2006 arasında dünyadaki toplam çelik talebinin %65i, nikelin %93ü ve alüminyumun %57si Çin tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde ihracat yaklaşık 3 kat artarken, büyük kısmı üretimde kullanılmak için yapılan ithalat yaklaşık 5 kat artmıştır. Yabancıların mal ithal edip Çin'de satması yasaktı. Yalnızca üretimde kullanabilmek için ithalat yapabilmekteydiler. Düzenlemeler sonrası bu engelde kaldırıldı fakat yine de tam serbesti verilmedi. (Tasam, 2011)

6. Çin'in Büyümesinde Doğrudan Yabancı Yatırımların Rolü

2000li yıllar yabancı doğrudan yatırımların (FDI) Çin için arttığı bir dönem olmuştur. Çin bu yatırımları ülkesine çekmekte oldukça başarılıydı. Uygulanan reformlar, sağlanan teşvikler ve ucuz işgücü nedeniyle çok uluslu işletmelerin dikkatini çekebildi. Bu sayede elde ettiği FDI ile 2004 yılında ABD'yi geride bıraktı. Çin 1970lerin sonunda reform ve açılım politikalarını uyguladıktan sonra yabancı doğrudan yatırımlar ülkenin ekonomik büyümesinde önemli bir rol oynamaya başladı.

Çin'de doğrudan yabancı yatırımlar çeşitli safhalar geçirmiştir. En yoğun dönem, 1980lerdeki ılımlı büyümenin aksine 1990lı yıllardır. 1979dan sonra Çin yabancı yatırımların çok fazla ilgisini çekmiş olsa da, zayıf altyapı nedeniyle ilk dönemde

büyük doğrudan yabancı yatırım girişi sağlanamamıştır. Doğrudan yabancı yatırım teşviklerinin 1986da uygulanması ve özel ekonomik bölgelerin 4'ten 14'e genişletilmesi ile 1983-1991 dönemi istikrarlı bir büyüme ve nispeten büyük sermaye girişlerine tanık olmuştur. Bu artış eğilimi 1993'te yaklaşık 110.852 milyar ABD doları seviyesine ulaştı. Çin, bu dönemde gelişmekte olan ülkeler arasında doğrudan yabancı yatırım için en büyük ev sahibi ülke iken dünyanın ikinci en büyük ev sahibi ülkesi konumuna ulaşmıştı. Bu şekilde 2001de Çin'e giren doğrudan yabancı yatırım %15 artmıştır. Bu yıldan itibaren Çin devamlı olarak FDI artışını elde edebilmiştir. Çin'in doğrudan yabancı yatırımlarındaki büyüme, çok uluslu şirketlerin genişlemesinin bir parçası olarak görülmemelidir. Konum faktörleri bu büyümede önemli bir rol oynamıştır. Çin diğer ülkelere nazaran doğrudan yabancı yatırım çekme noktasında eşsiz avantajlara sahiptir.

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı tarafından yayınlanan 2004 yılı Dünya Yatırım Raporu'na göre Çin, 2003 yılında doğrudan yabancı yatırımlar olarak toplam 53.5 milyar ABD doları elde etmiştir. 2004 yılında bu doğrudan yabancı yatırımların 2003'e göre yüzde 13 artışla 60 milyar ABD dolarına çıktığı belirtilmektedir. Diğer istatistiklerde, Çin'in ekonomik büyümesinde yabancı sermayenin önemini göstermektedir. Yabancı işletmeler Çin'in endüstriyel katma değerinin yüzde 28'ini ve vergilerinin ise beşte birini oluşturmaktadır. Ülkenin toplam mal ve hizmetlerinin yaklaşık yüzde 57'sini ihraç etmekte ve yerel istihdamın yüzde 11'ini oluşturmaktadırlar. Çin'in ayrıcalıklı yabancı yatırım politikaları, ucuz işgücü, artan satın alma gücü ve yatırım ortamının iyileştirilmesinin yanı sıra ülkenin 2001de Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) dâhil olması Çin'i küresel yatırım için favori bir yer haline getirmektedir. (Ali, ve Guo, 2005: 21-22.)

Çin'e yönelik ihracat talebinin düşmesi ve işçi ücretlerinin artıyor olması ile yabancı doğrudan yatırımların ülkeye girişi eskiye nazaran azalmaktadır. Fakat bu durum ülkedeki satın alma gücünün artıyor olmasından dolayı ılımlı seviyede kalmaktadır. 2016 yılında Çin hem yurtdışına en çok yatırım yapan hem de kendi ülkesine en fazla yatırım çekebilecek ülke konumuna gelmiştir. 2015-2017 yılları arasında dünyada en fazla FDI çeken ülke konumundadır. 20017 yılında elde ettiği FDI 83 milyar dolar olan Çin'e, 2013'te 123.911 milyon dolar, 2014'te 128.500 milyon dolar ve 2015'te ise 135.610 milyon dolar FDI girişi olmuştur. (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2017)

7. Sayılarla Çin Ekonomisi

Çin'de 2012-2016 yılları arasında gerçekleşen ekonomik göstergeler aşağıdaki tablo 4te yer almaktadır.

Tablo 4: Ekonomik Göstergeler - 2012-2016

	2012	2013	2014	2015	2016
Nüfus (Milyon)	1.354	1.361	1.368	1.375	1.383
İşsizlik Oranı (%)	4,1	4,1	4,1	4,1	4,0
Mali Denge (GSYİH %)	-1,6	-1,9	-1,8	-3,4	-3,8
Kamu Borcu (GSYİH %)	34,3	37	39,9	42,6	46,2
Ticaret Dengesi (Milyar Dolar)	230	258	383	591	510

Kaynak: Focuseconomics, 2017b.

Dünya'nın en fazla nüfusa sahip ülkelerinden biri olan Çin'de 2012 yılında 1,354 milyon olan nüfus 2016 yılında 1,383 milyona yükselmiştir. Nüfusu kontrol altına alabilmek adına 1979 yılında Çin'li lider Deng Xiaoping tarafından yürürlüğe sokulan "tek çocuk politikası" 2016 sonunda kaldırılmış ve yeni düzenleme ile her çifte iki çocuk sahibi olabilme hakkı tanınmıştır. (Rosenberg, 2017) Ülkede işsizlik oranı 2012 yılında %4.1 oranındaydı ve takip eden yıllarda bu seviyede kaldı. 2016 yılında ise %4.0 seviyesine düşürülebildi. 2016 yılında toplam istihdamın %27.7'si tarım sektöründe, 28.8'i sanayi sektöründe ve 43.5'i de hizmet sektöründe istihdam edilmekteydi. (Statista, 2017b)

2012 yılında GSYİH'nin % -1,6 seviyesinde görülen mali denge 2016 yılında %-3,8 seviyesine yükselmiştir. Yine aynı şekilde 2012 yılında GSYİH'nin %34,3üne denk gelen kamu borcu sonraki yıllarda sürekli artış göstererek 2016 yılında %46,2 seviyesine ulaşmıştır. 2012 yılında 230 milyar dolar olan ticaret dengesi 2014 yılında 383 milyar dolar ve 2016 yılında ise 510 milyar dolara yükselmiştir. (Tradingeconomics, 2017)

Aşağıda yer alan Tablo 5te Çin'in son dönemdeki büyüme oranları ve Tablo 6da ise enflasyon oranları gösterilmektedir.

Tablo 5: Çin'de 2012-2016 Yılları Arasında Gerçekleşen GSYİH Büyüme Oranları (Yıllık % Değişim)

2012	2013	2014	2015	2016
7,9	7,8	7,3	6,9	6,7

Kaynak: Focuseconomics, 2017a.

2009 yılı küresel krizi nedeniyle hızla büyüyen Çin ekonomisi darbe almıştır. Büyümedeki yavaşlama 2012 sonrasında devam etmiştir. Çin'de 2012 yılında gerçekleşen GSYİH büyüme oranı %7,9 olmuş ve takip eden yıllarda da düşme eğilimi göstermiştir. 2013 yılında %7,8 olan büyüme oranı 2016 yılına kadar sırasıyla 7.3, 6.9 ve 6.7 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 6: Çin'de Gerçekleşen 2012-2016 yılları Arasındaki Enflasyon Oranları (Yıllık % Değişim)

2012	2013	2014	2015	2016
2,6	2,6	2,0	1,4	2,0

Kaynak: Focuseconomics, 2017c.

Çin’de 2012 ve 2013 yıllarında gerçekleşen enflasyon oranları sırasıyla % 3,3, %5,4 olmuştur. Sonraki yıllarda bu enflasyon oranları azalarak 2014te %2,0, 2015’te %1,4 seviyesine ulaşmıştır. Fakat 2016 yılında tekrar artış göstererek % 2,0 seviyesine ulaşmıştır. (Statista, 2017a)

D. SONUÇ

Çin kanlı ve zor mücadelelerden sonra nispeten istikrarlı bir siyasi süreç yakalayabilmiştir. Planlı ekonomiden piyasa odaklı bir yapıya geçmeye çalışan Çin, aynı amacı taşıyan diğer ülkelerle kıyaslandığında onlara nazaran büyük kazanımlar elde etmiş ve bu süreci başarıyla gerçekleştirmiştir. Mao döneminde başlanan tarım reformlarından istenen başarı elde edilememiş olsa dahi bu durum 1970lerde yeni araçlarla tekrar uygulanan tarım ve ekonomik reformların altyapısı olmuştur. Siyasi reformlarla ilgili hızlı ve başarılı önlemler alınmamıştır fakat ülkenin kendisi ve ekonomisi zaman içerisinde dünyanın süper gücü haline gelmiştir.

Uygulanan “Açık kapı politikası” ülke ekonomisinin büyümesine büyük faydalar sağlamıştır. Sahip olduğu ucuz işgücü, konum avantajları ve yatırımcılara sağlanan teşvikler sayesinde bu büyüme yüksek ve sürdürülebilir olmuştur. Çin, günümüzde en hızlı büyüyen, en fazla FDI çeken (Hindistan da son dönemde yükselişte), uzay araştırmalarıyla ilgili belli noktalara ilerleyebilmiş ülkelerden biridir. Dışarıya en fazla yatırım yapan ve ülkesine de en fazla yatırım çekebilen ülkedir. Diğer ülkelerin geçişleri ile ilgili kesin bir şey söylenemese de Çin için son krizi yaşamasına rağmen elde ettiği büyüme oranlarına bakarak ekonomik geçişi başarıyla gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür. Ülkenin ihtiyacı şimdi uzun süredir baskılanan, ihmal edilen siyasi geçişin sağlanmasıdır. Çünkü 1949 yılında kurulmuş olan Çin Halk Cumhuriyeti de tek parti rejimi devam etmektedir. Çin Komünist Partisi ülkenin tek siyasi gücü durumundadır.

KAYNAKÇA

Ali, Shaukat And Guo, Wei. Determinants Of Fdi In China, Journal Of Global Business And Technology, Cilt 1, Sayı 2, 2005.

Cao, Lan. Chinese Privatization: Between Plan And Market Law And Contemporary Problems, Cilt 63, Sayı 4, 2001.

Chang, Iris. The Rape Of Nanking, Penguin Books, 1998.

Country Profile: China, Library Of Congress – Federal Research Division, 2006.

Çalık, Ümit. Çin Ekonomisi (Mao Ve Mao Sonrası Dönem), Liberal Düşünce, Yıl 16, Sayı 64, 2011.

Duell, Charles C. The Long March: Victory Or Defeat?, Air Command And Staff College, No. 88-0795, 1988.

Focusconomics, 2017a. China: GDP in China. (Erişim Tarihi:22.08.2017)
<http://www.focus-economics.com/country-indicator/china/gdp>

Focusconomics, 2017b. China Economic Outlook. 2017. (Erişim Tarihi: 19.08.2017)
<Http://Www.Focus-Economics.Com/Countries/China>

Focusconomics, 2017c. China: Inflation In China, Erişim Tarihi: 18.08.2017
<Https://Www.Focus-Economics.Com/Country-İndicator/China/İnflation>

Guoqiang, Tian. China's Reforms: Past, Present And Future, American Review Of China Studies, Cilt 1, 2000.

Li, Peter. ve diğ. The Nanking Massacre And Other Japanese Military Atrocities, The Asia-Pasific War 1931-1945, A Curriculum Guide For Seceondary Teachers Second Edition 2010, Cilt 1. (Erişim Tarihi: 22.08.2017) http://www.nj.gov/education/holocaust/curriculum/Nanking_Curricu_lum_2010.pdf

Louie, Kam. The Cambridge Companion To Modern Chinese Culture, Cambridge University Press, 2008.

Naughton, Barry. The Chinese Economy Transitions And Growth, Cambridge, Massachusetts: The Mit Press, 2007.

Öz, Sumru. Çin Halk Cumhuriyeti 1978'den Günümüze, Tüsad-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu, 2006.

Rosenberg, Matt. China's One Child Policy, Thoughtco, 2017. (Erişim Tarihi:19.08.2017) <Https://Www.Thoughtco.Com/Chinas-One-Child-Policy-1435466>

Sampaolo, Marco. Hundred Flowers Campaign, Chinese History, 2016. (Erişim Tarihi: 09.08.2017) <Https://Www.Britannica.Com/Event/Hundred-Flowers-Campaign>

Saracoğlu, Şirin. Çin Halk Cumhuriyeti'nde 1978 Sonrası Reformlar Ve Piyasa Ekonomisi'ne Geçiş, Tepav Çin Gerçeğini Şimdi Anlamak, ODTÜ İktisat Bölümü, 2017.

Sezen, Seriyeye. Çin Halk Cumhuriyeti'nde Sosyalist Piyasa Ekonomisine Dönüşüm Amme İdaresi Dergisi, Cilt 40, Sayı 1, 2007.

Statista, 2017a. China:Inflation Rate From 2010 To 2021. Erişim Tarihi: 19.08.2017. <Https://Www.Statista.Com/Statistics/270338/İnflation-Rate-İn-China/>

Statista, 2017b. Distribution Of The Workforce Across Sectors In China From 2006 To 2016. (Erişim Tarihi:19.08.2017) <Https://Www.Statista.Com/Statistics/270327/Distribution-Of-The-Work-force-Across-Economic-Sectors-İn-China/>

T.C. Dışişleri Bakanlığı. Çin Halk Cumhuriyetinin Siyasi Görünümü. (Erişim Tarihi: 22.08.2017) [Http://Www.Mfa.Gov.Tr/Cin-Halk-Cumhuriyeti-Siyasi-Gorunu mu.Tr.Mfa](http://www.mfa.gov.tr/Cin-Halk-Cumhuriyeti-Siyasi-Gorunu_mu.Tr.Mfa)

T.C. Ekonomi Bakanlığı. Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Çin Halk Cumhuriyeti. (Erişim Tarihi: 17.08.2017) [Https://Www.Ekonomi.Gov.Tr/Portal/Faces/Home/Disiliskiler/Ulkeler](https://www.ekonomi.gov.tr/Portal/Faces/Home/Disiliskiler/Ulkeler)

Tasam. Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü ve Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Sonuçları, 2011. (Erişim Tarihi: 18.08.2017) [Http://Www.Tasam.Org/Tr-Tr/Icerik/3170/Cin_Ekonomisinin_Yapısal_Donusumu_Ve_Gelismekte_Olan_Ulkeler_Acisindan_Son_uclari](http://www.tasam.org/tr-tr/icerik/3170/Cin_Ekonomisinin_Yapısal_Donusumu_Ve_Gelismekte_Olan_Ulkeler_Acisindan_Son_uclari)

Tradingeconomics. China Government Debt To Gds. (Erişim Tarihi:19.08.2017) [Https://Tradingeconomics.Com/China/Government-Debt-To-Gdp](https://tradingeconomics.com/china/government-debt-to-gdp)

Zuo, Ch. S. Township And Village Enterprises in China's Sustainable Development in China, Area Studies - China: Regional Sustainable Development Review, Cilt. 3, 2009.